

SONIA DZIERZYŃSKA-BREŚ

ORCID: 0000-0002-7722-4753

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

e-mail: sonia.d@amu.edu.pl

PROCES READAPTACJI SKAZANYCH W PERSPEKTYWIE PODEJŚCIA SYSTEMOWEGO

WPROWADZENIE

Zdolność jednostki powracającej z zakładu karnego do pełnienia społecznie akceptowanych ról oraz reintegracji ze środowiskiem to jedno z najważniejszych osiągnięć procesu readaptacji. Jego pomyślnie zakończenie uwarunkowane jest celnie przygotowanymi oddziaływaniami kreatywnymi i preparacyjnymi (Ambrozik, 2007). Dowody naukowe wskazują przede wszystkim na skuteczność tych z działań, które zorganizowane są w oparciu o zaspokojenie: indywidualnych, społecznych, ekonomicznych, mieszkaniowych oraz zdrowotnych potrzeb¹ osób odbywających wyrok w zakładzie karnym (Biel, 2018; Fidelus, 2012; Jonson i Cullen, 2015; Petersilia, 2009). Jak zauważa Ambrozik, czynniki, które przyczyniają się do resocjalizacyjnego i readaptacyjnego sukcesu tkwią po stronie samego skazanego, jak również po stronie społeczeństwa, do którego on powraca (Ambrozik, 2007, s. 184). Wobec tego można wyróżnić dwa najważniejsze elementy tych oddziaływań. Po pierwsze, te indywidualne, skoncentrowane na jednostce, związane z przygotowaniem jej do umiejętnego, odpowiedzialnego i zgodnego z oczekiwaniami społecznymi zaspokajania własnych potrzeb. Po drugie, wdrażanie rozwiązań służących kształtowaniu odpowiednich więzi osadzonych z ich rodzinami, osobami bliskimi, organizacjami i instytucjami będącymi podstawowymi obszarami społecznego uczestnictwa (Ambrozik, 2016).

¹ Według teorii Andrews i Bonty zasada potrzeb odnosi się do identyfikowania konkretnych celów oddziaływań resocjalizacyjnych. Potrzeba stanowi tu synonim sytuacji problemowej osoby odbywającej wyrok w zakładzie karnym lub też przygotowującej się do jego opuszczenia (Sztuka, 2013, s. 234, za: Barczykowska i in., 2015).

Rola rodziny w procesie resocjalizacji oraz readaptacji, jak pokazują badania, stanowi jeden z najistotniejszych czynników wspierających niepowrotność do przestępczości i zmianę u osadzonego (Szczepanik, 2015). Zaangażowanie rodziny w te oddziaływania daje większe prawdopodobieństwo, że przebiegną one pomyślnie. Problem tkwi w tym, że rodzinne relacje skazanych z reguły pozostawia się samym sobie, wystawiając je na przypadkowe czynniki i sytuacje je stanowiące (Ambrozik, 2016). Uwięzienie znacząco destabilizuje rodzinę oraz wpływa na jej funkcjonowanie, prowadząc nawet do rozbitcia. Ponad połowa związków mężczyzn odbywających wyrok dłuższy niż dwa lat pozbawienia wolności rozpada się (Szczepanik i Miszewski, 2016). Wiele z rodzin w początkowym okresie odbywania przez bliskiego kary izolacji penitencjarnej deklaruje chęć uczestnictwa w oddziaływaniach resocjalizacyjnych. Jednak ta rodzinna wola często nie zostaje zagospodarowana odpowiednimi poczynaniami ze strony instytucji. W konsekwencji bliscy najczęściej właśnie wtedy koncentrują swoją sprawczość i działania nie wokół zmiany, a utwierdzając skazanego w jego opozycyjnej postawie w stosunku do instytucji, personelu oraz środków resocjalizacyjnych (Dzierżyńska-Breś, 2016).

Jak zauważyła Hairston i in. (2004), pomimo iż większość programów oraz oddziaływań penitencjarnych i postpenitencjarnych koncentruje się na kwestiach formalnych, to u ich podstaw leży założenie, że to właśnie rodziny więźniów będą dla nich głównym źródłem pomocy oraz wsparcia społecznego i emocjonalnego. Coraz częściej podkreśla się, że uznając rodziny za potencjalny zasób, jednocześnie nie uwzględnia się ich własnych potrzeb w sytuacji uwięzienia członka rodziny. W świetle badań i dowodów pokazujących szkodliwy wpływ uwięzienia na rodzinę jest to niezwykle ważny głos. Być może jest to moment, kiedy powinno się przestać patrzeć na to, co spotyka rodzinę w obliczu uwięzienia, jak na „poboczne” i „niezamierzone”² skutki pozbawienia wolności. Według Jardine (2017) dezintegracja oraz rozpad więzi rodzinnych są zamierzoną częścią ograniczenia wolności. Karze się nie tylko sprawcę. Wpływ kary pozbawienia wolności na rodzinne relacje oraz zasoby jest nieunikniony. Pozwala to narodzić się refleksji, jak

² *Collateral consequences of incarceration* – równoległe skutki uwięzienia. Termin ten używany jest w celu opisu całokształtu doświadczeń bliskich osób pozbawionych wolności. Mogą one obejmować m.in. konflikty w rodzinie, trudności emocjonalne, utratę poczucia kontroli, problemy finansowe, ciężar samotnej opieki nad potomstwem, rozpad relacji społecznych, które towarzyszą członkom rodziny pozostałym na wolności. Równoległe skutki uwięzienia, najprościej mówiąc, są „skutkami ubocznymi” kary pozbawienia wolności, wpływają na relację pomiędzy samym skazanym a jego bliskimi. Istnieje szereg problemów związanych z terminem *collateral consequences*: jest on koncepcyjnie nieprzejrzysty, łącząc doświadczenia dwóch oddzielnych grup (więźniów i ich rodzin); wielorakie znaczenie słowa *collateral* (*równoległy*, ale i *drugorzędny*) może oznaczać, że jest ono różnie interpretowane i rozumiane; może też być marginalizujące (Condry i Minson, 2021).

ta przymusowa przerwa i powrót skazanego na łono rodziny jest widziane w perspektywie tych, co pozostali na wolności.

Celem niniejszego artykułu jest spojrzenie na proces readaptacji z perspektywy teorii systemowej. Jej założenia są użyteczne i mogą mieć zastosowanie w zrozumieniu funkcjonowania rodziny w tej złożonej sytuacji. Dokonując przeglądu literatury tematu, można zauważyć, jak ubogo badawczo zagospodarowany jest ten obszar. Niewiele opracowań porusza doświadczenia rodzinne związane z powrotem bliskiego do społeczności. Wynika to przede wszystkim z trudności organizacyjnych i metodologicznych. Dotarcie do rodzin, zwłaszcza tych, które nie utrzymują już kontaktu z bliskim, powoduje istotne ograniczenia poznawcze. W artykule dokonano również próby przedstawienia potencjalnych ryzyk i konsekwencji, których doznają rodziny osób pozbawionych wolności, oraz wskazano na możliwe oddziaływania je wspierające.

RODZINA JAKO SYSTEM

Odejście od perspektywy szukania w rodzinie patologii lub deficytów na rzecz dostrzegania jej zasobów i możliwości jest konsekwencją upowszechnienia w naukach społecznych w drugiej połowie XX wieku podejścia systemowego (Barczykowska, 2015; Goldberg i Goldberg, 2006). Specjaliści i naukowcy zainteresowani tematem ludzkiego zachowania zwrócili uwagę na kwestię zrozumienia, w jaki sposób wpływa na nie środowisko fizyczne i społeczne jednostki. Ten punkt widzenia: osoba – środowisko szybko ewoluował, uwzględniając wielokierunkowe sposoby oddziaływań. Myślenie systemowe o rodzinie oznaczało skupienie szczególnej uwagi na relacjach, jakie łączą jej poszczególnych członków (Chrzastowski i de Barbaro, 2011). Rodzina wpływa na rozwój, zachowanie oraz dobrostan jednostki i vice versa. Zaczęto ją traktować jako system interakcji, którego patologia nie leży w poszczególnych osobach, a w relacjach między nimi (de Barbaro, 1997). Z biegiem czasu poprzez ten interakcyjny proces – nazwany przez Minuchin (1974) *przyczynowością cyrkularną* – jednostka i rodzina kształtują wzajemnie swoje strategie działania.

Korzenie myślenia systemowego leżą w ogólnej teorii systemów przypisywanej w dużej mierze pracom von Bertalanffy'ego z lat 50. XX wieku (Goldberg i Goldberg, 2006). Teoria ta bada naturę oraz znaczenie interakcji między komponentami stale zmieniającego się systemu. Również rodzina jest postrzegana jako żywy organizm składający się ze współdziałających i współzależnych elementów. Punkt zainteresowania stanowi sposób, w jaki poszczególni członkowie rozwijają się i funkcjonują jako złożone organizmy, a także wielowymiarowa dynamika, wokół której te interakcje organizują się w rodzin-

ny system. Teoria systemowa oferuje model myślenia o oddziaływaniach w rodzinie jako o korzeniach funkcjonalnych i dysfunkcyjnych wzorców zachowań (Bowen, 1974). Zgodnie z jej założeniami ważny jest także kontekst, w jakim te procesy zachodzą. Rodzina nie istnieje w próżni. Kontekst determinuje sposób interpretacji oraz tworzy ramę (Chrzastowski i de Barbarro, 2011). Szczególną uwagę w przypadku rodzin zwraca się na kontekst społeczno-kulturowy. Na przykład określone zachowanie lub podkreślenie ważności relacji rodzinnych mogą mieć bardzo różne znaczenia oraz funkcje w zależności od środowiska, w jakim wzrasta jednostka (Rothbaum i in., 2002).

Reasumując, nigdy nie można w pełni zrozumieć rodziny, wiedząc cokolwiek tylko o jej składzie. Wiedza o jednostkach jest konieczna, ale nie jest wystarczająca do zrozumienia rodziny jako całości. Rodzinna tożsamość ma ogromne znaczenie dla jej członków. Często działają oni tak, by promować homeostazę oraz integralność. Homeostaza oznacza zdolność rodziny do utrzymania równowagi i samoregulacji wobec zmian, jakie w niej zachodzą (Chrzastowski, 2022). Każda rodzina stoi w obliczu wyzwań. Niektóre z nich są oczekiwane (małżeństwo, podjęcie nowej pracy, narodziny nowego członka rodziny itp.), inne niespodziewane i nagłe (zdrada partnera, poważna choroba itp.). Adaptacja do tych nowych wydarzeń, niezależnie od tego, czy są one pożądanymi czy wręcz przeciwnie, wymaga wydatkowania znacznych nakładów energii i wysiłku. System rodzinny doświadcza napięć, z którymi rodzina musi sobie poradzić (Machel, 2014). Kryzys nie jest jednak synonimem braku zasobów i sił. Jak zauważyła Walsh: „Wszystkie rodziny mają pewien potencjał rozwoju i naprawy w odpowiedzi na cierpienie, zagrożenie, przeżycie traumatyczne czy kryzys” (za: Goldberg i Goldberg, 2006, s. 9). Strategie przyjmowane przez rodzinę, zachowanie spójności w takich sytuacjach oraz komunikacja pomiędzy jej członkami pozwalają przewidzieć jej zdolność do rezyliencji³. Rezyliencja nie powinna jednak być mylona z brakiem negatywnych symptomów w życiu jednostek czy rodzin. Jest raczej kompetencją polegającą na kształtowaniu wspierających, bezpiecznych relacji oraz umiejętnością osiągnięcia satysfakcjonującej jakości życia (McMackin i in., 2013). W przypadku rodzin doświadczających izolacji penitencjarnej bliskiego można zaobserwować, że niektóre z nich radzą sobie lepiej niż inne (Cieślakowska-Ryczko, 2023; Dzierżyńska-Breś, 2016; Jarzębińska, 2020). Teoria systemowa nie rozstrzyga precyzyjnie, co dzieje się z rodziną na podstawie określonych i stałych wymiarów, ale poprzez uwzględnienie rodzinnej dynamiki, jej ciągłych zmian oraz interakcji dostarcza użytecznych wyjaśnień pozwalających zrozumieć, jakie procesy w niej zachodzą.

³ Koncepcja rezyliencji zajmuje się wyjaśnianiem powstania mechanizmów pozytywnej adaptacji do trudnych, niesprzyjających warunków (McMackin i in., 2013).

WPŁYW UWIĘZIENIA NA FUNKCJONOWANIE RODZINY

W przypadku rodzin osób pozbawionych wolności na naturalne kryzysy związane z rozwojem oraz cyklami życia nakładają się kryzysy nienormalne wywołane faktem dokonania przestępstwa przez bliskiego, jego skazaniem i powrotem do domu. Jest to wydarzenie, które wymaga istotnych zmian w interakcjach i mechanizmach funkcjonowania rodziny. W tym wyraża się jego kryzysowy charakter. Wystąpienie kryzysu penitencjarnego (Cieślikowska-Ryczko, 2023) pozostaje poza kontrolą jednostek. Pociąga za sobą zmiany dotyczące tożsamości; wymaga na nowo zdefiniowania ról w rodzinie i społeczeństwie oraz nadania sensu temu, co się wydarzyło.

Ponadto sytuację pozbawienia wolności można rozpatrywać jako proces. Ma on swój początek w okolicznościach sprzed popełnienia przestępstwa. Kolejno przechodzi przez fazy: od dokonania przestępstwa, ujawnienia sprawcy, po aresztowanie, aż do rozprawy sądowej, skazania i izolacji penitencjarnej. Całość kończy readaptacja i ponowna reintegracja byłego już skazanego ze środowiskiem, do którego wraca. Podczas każdego z wyżej wymienionych etapów rodzina doświadcza niestabilności w zakresie funkcjonowania wewnątrzrodzinnego i społecznego, realizacji zadań, potrzeb oraz ról społecznych. Wszystko to bezpośrednio wpływa na dobrostan członków rodziny, a towarzyszące temu okoliczności, np. zainteresowanie mediów, utrata pracy i mieszkania itp., dodatkowo nasilają poczucie winy, wstydu i napiętnowania. Naukowcy są zgodni co do tego, że uwięzienie bliskiej osoby jest doświadczeniem złożonym i wieloaspektowym (Arditti, 2005; Condry i Scharff-Smith, 2019).

Dyer i in. (2012) zidentyfikował cztery elementy teorii systemowej szczególnie istotne w kontekście rodzin będących w kryzysie penitencjarnym: (1) zasady przemian; (2) rytuały rodzinne; (3) niejednoznaczna strata oraz (4) niejasność granic. Zasady dotyczące przemian są definiowane jako „matryce” posiadane przez członków rodziny, które określają sposoby ich interakcji ze sobą oraz ze środowiskiem podczas doświadczania zmian, kryzysów czy sytuacji trudnych (White i in., 2014). Uznano, że to one właśnie mają kluczowe znaczenie w przewidywaniu tego, jakie strategie radzenia sobie zostaną podjęte przez rodzinę (Chui, 2016). Podczas nieobecności skazanego będący na wolności członkowie rodziny ustanawiają, elastyczne bądź nie, zasady radzenia sobie z tą zmianą, np. dotyczące tego, komu wolno mówić o miejscu pobytu rodzica, po to, aby ponownie osiągnąć stan równowagi (Chui, 2016). Ponieważ uwięzienie nie jest zjawiskiem powszechnym społecznie, jest mało prawdopodobne, aby rodziny miały gotowe sposoby reagowania na tę sytuację (Clarke i in., 2005). Niemniej jednak nawet rodziny, w których panuje chaos, destabilizacja oraz występuje wiele problemów, mają do dyspozycji pewne zasoby: poczucie wspólnej historii, intymność, wsparcie oraz

nadane sensy i znaczenia (Goldberg i Goldberg, 2006) To, że rodziny zmagają się z trudnościami w radzeniu sobie po takim wydarzeniu, nie jest zaskakujące, nawet w rodzinach recydywistów. Na przykład, jeżeli partner wielokrotnie pozbawiany wolności kolejny raz w wyniku swojego niezgodnego z prawem postępowania zostanie skazany, jego rodzina prawdopodobnie doświadczy zwiększonego niepokoju, napięcia z powodu niestabilności finansowej oraz osłabienia więzi pomiędzy członkami rodziny (Arditti, 2003).

Drugim elementem są rytuały rodzinne. Rozumie się je jako rutynowe praktyki, w które angażują się jej członkowie. Są one działaniami symbolicznymi. Ich zadaniem jest przede wszystkim utrzymanie rodzinnej tożsamości oraz ciągłości. Pomagają rodzinom w dostosowywaniu się do zmian. Dają poczucie stałości i zakorzenienia na tle chaosu oraz przemijalności (Goldberg i Goldberg, 2006). W przypadku rodzin osób pozbawionych wolności są one poważnie utrudnione z powodu więziennych regulacji dotyczących czasu i kontekstu, w jakim więźniowie mogą wchodzić w interakcje ze swoimi bliskimi (Chui, 2016). Komunikacja między więźniami a ich rodzinami stanowi najbardziej widoczną strategię, jaką stosują oni w celu radzenia sobie z rozłąką i utrzymywaniem więzi. Rodziny odwiedzają swoich uwięzionych krewnych w instytucjach, rozmawiają z nimi telefonicznie lub przez Skype'a oraz wymieniają się listami. Kontakty te pozwalają dorosłym, rodzicom i dzieciom dzielić się rodzinnymi doświadczeniami, uczestniczyć w rodzinnych rytuałach, np. obchodach urodzin. Pozwalają skazanym widzieć siebie i funkcjonować w społecznie akceptowanych rolach, a nie jedynie jako osoby zależne od instytucji. Niezdolność do praktykowania tych rytuałów może prowadzić do niezdolności rodziny do utrzymania równowagi, w konsekwencji ją osłabiając.

Niejednoznaczna utrata i niejasność granic składają się na ściśle powiązane ze sobą ważne aspekty procesów rodzinnych. Pierwszy z terminów odnosi się do dwóch istotnych kwestii. Z jednej strony do sytuacji, w których okoliczności związane z fizyczną lub psychologiczną utratą członka rodziny nie zostały jasno zakomunikowane (Chui, 2016). Ma to miejsce na różnych etapach procesu uwięzienia: począwszy od aresztowania ojca, na jego zwolnieniu kończąc. Z drugiej do niepewności członków rodziny co do ról, jakie powinni w rodzinie odgrywać. Dotychczasowe badania ujawniły występowanie obu rodzajów dwuznaczności w rodzinach osób uwięzionych (Arditti, 2005). Wątpliwości co do tego, kto i jak sprawuje rodzinne role, mogą doprowadzić do niejasności granic – sytuacji, w której np. dzieci nie będą już uważały ojca za członka rodziny i wykluczą go z nowych rodzinnych rytuałów. Granice chronią oraz określają integralność systemu. Są istotne dla efektywnego funkcjonowania rodziny. Rozstrzygają, kto do niej należy, a kto nie. Chociaż w rodzinach, gdzie na przykład jeszcze przed okresem uwięzienia ojciec nie funkcjonował w swojej roli, nie

wpłynęłoby to w żaden sposób na rodzinne granice, nawet w przypadku niejednoznacznej utraty.

Uwięzienie jest procesem, który ma istotny wpływ na funkcjonowanie rodziny przed, w trakcie i po pozbawieniu wolności jej członka (Naudeau, 2010). Samo zaprzestanie popełniania przez jednostkę przestępstw jest konieczne, ale niewystarczające do osiągnięcia readaptacji społecznej. Wielu byłych przestępców ma trudności z dostosowaniem się do życia na zewnątrz w sferach gospodarczej, relacyjnej czy emocjonalnej (Muskala, 2017). Przytaczając słowa McNeilla: „Ludzie nie odstępują od przestępczości tak po prostu; oni odstępują od czegoś w coś” (za: Muskala, 2017, s. 445). Zmiana to nie tylko nabycie nowych ról, trzeba również stworzyć takie okoliczności, taki kontekst, w którym będzie możliwe ich spożytkowanie. W dotychczasowych oddziaływaniach resocjalizacyjnych to jednostka wykolejona przestępczo jest głównym adresatem działań. Nie wspiera się rodziny w sensie bezpośrednim. Odbudowa więzi społecznych osadzonych może zostać wypracowana jedynie wtedy, gdy pomiędzy nimi a grupami społecznymi (w tym ich rodzinami) dochodzi do bezpośrednich i osobistych styczności społecznych (Ambrozik, 2016).

DROGA DO DOMU. NAPRZECIW RODZINNYM POTRZEBOM W PROCESIE READAPTACJI

Większość osób opuszczających zakłady karne zamierza ponownie połączyć się ze swoimi rodzinami (Welch, 2013). Jednak zachowanie rodzinnej homeostazy podczas procesu readaptacji jest złożone i trudne. Proces uwięzienia wymaga od rodziny dostosowywania się do ciągłych zmian w obecności/nieobecności jej członka. Konsekwencje takiego stanu rzeczy obejmują szeroką gamę objawów, które nasilają swoją częstotliwość i intensywność oraz mogą być długotrwałe, m.in. dezorientacja w wypełnianych rolach, pomieszanie lub przyjęcie nowych ról, wypełnianie rodzinnych zadań, ustalenie zasad dotyczących ponownego połączenia się bliskiego z rodziną. Reintegracja z dotychczas nieobecną osobą może być zagrożeniem dla równowagi, którą rodzina osiągnęła podczas tej absencji. Badania pokazują, że stres związany z readaptacją, ponowne dostosowanie się indywidualne i rodzinne do przyjęcia ról trwa miesiące, a nawet lata po powrocie do domu (Marek i D’Aniello, 2014). Rodziny zazwyczaj się tego nie spodziewają. Nie traktują readaptacji jak początku przyszłej drogi. Widzą ją raczej w kategorii kontynuacji tej przerwanej z przeszłości, sprzed uwięzienia, pomimo zaistnienia wielu zmian w swoim funkcjonowaniu (Stojkovic, 2017), co często nie jest już możliwe. W tabeli 1 przedstawiono zarysy potencjalnych ryzyk oraz konsekwencji dla rodziny związanych z sytuacją pozbawienia wolności i powrotem jej członka oraz możliwe oddziaływania.

Tabela 1

Ryzyka oraz konsekwencje dla rodziny związane z sytuacją pozbawienia wolności i powrotem jej członka

Ryzyko związane z sytuacją uwięzienia i readaptacją	Potencjalne konsekwencje	Możliwe oddziaływania
<p>Niepełne zrozumienie wpływu uwięzienia na członków rodziny i stresu z nim związanego. Nieadekwatne oczekiwania co do postępowania członków rodziny w tej sytuacji</p>	<p>Błędna interpretacja zachowań i reakcji członków rodziny względem siebie. Złość, chaos, nieporozumienia, frustracja. Niewłaściwe reakcje i wsparcie rodziców w stosunku do dzieci. Poczucie winy, obwinianie siebie lub innych. Nadmierne zamartwianie się</p>	<p>Psychoedukacja. Konsultacje rodzicielskie. Doradztwo w zakresie organizowania rodziny podczas nieobecności skazanego oraz w trakcie jego powrotu. Wyznaczanie pozytywnych celów rodziny. Trening radzenia sobie ze stratą (załobą społeczną) Identyfikowanie i podkreślanie zasobów rodziny</p>
<p>Zaburzona komunikacja w rodzinie. Długotrwała nieobecność rodzica, odmienne doświadczenia (członków rodziny na wolności i skazanego w instytucji) oraz niezdolność do uznania tych różnic. Brak otwartego wyrażania emocji</p>	<p>Izolacja, wyobcowanie. Brak spójności rodziny oraz wzajemnego wsparcia. Niejasne i zniekształcone informacje przekazywane w rodzinie. Brak współpracy przy rozwiązywaniu problemów, planowaniu oraz podejmowaniu decyzji. Zwiększona drażliwość i konflikty</p>	<p>Dzielenie się swoimi narracjami, współtworzenie wspólnych rodzinnych narracji i znaczeń. Przyjmowanie perspektywy pozostałych członków rodziny. Trening umiejętności komunikacyjnych. Spotkania i konsultacje rodzinne</p>
<p>Zaburzone rodzicielstwo. Negatywny autorytet problematycznego rodzica i reaktywność związana z rodzicielskim niepokojem i napięciami: PTSD u dziecka, depresja, zaburzenia lękowe itp.</p>	<p>Niespójna opieka, brak rutyny w codziennym życiu. Niespójna dyscyplina i stosowane style wychowawcze. Brak koordynacji w opiece nad dziećmi.</p>	<p>Praca nad nieporozumieniami pomiędzy rodzicami. Trening umiejętności wychowawczych. Planowanie wspólnych celów rodzicielskich i wzajemne wspieranie się w ich osiągnięciu.</p>
<p>Zmniejszona rodzicielska dostępność, kontrola i zaangażowanie w relacje z dzieckiem</p>	<p>Konfliktowe i stresogenne relacje rodzinne. Uciążliwe, zaburzone zachowanie dziecka</p>	<p>Warsztat w zakresie podejmowania decyzji, rozwiązywania problemów, ustalania celów oraz regulacji emocjonalnej</p>

Ryzyko związane z sytuacją uwięzienia i readaptacją	Potencjalne konsekwencje	Mozliwe oddziaływania
<p>Zaburzona organizacja rodziny.</p> <p>Zbyt szybywna lub chaotyczna struktura rodziny, która ulega szybkim zakłóceniom pod wpływem stresu</p>	<p>Sztwyne lub chaotyczne style rodzicielstwa.</p> <p>Słabo zdefiniowane role i granice w rodzinie.</p> <p>Nieregularna opieka nad dziećmi.</p> <p>Brak zaangażowania w rodzinie.</p> <p>Zmniejszona spójność, pewność siebie w rodzinie</p>	<p>Wsparanie współrodzicielstwa.</p> <p>Wspólne rodzinne narracje.</p> <p>Podjęcie działań i zadań w celu zwiększenia bliskości i spójności w rodzinie.</p> <p>Konsultacje i warsztaty w zakresie umiejętności rodzinnych oraz opiekuńczych.</p> <p>Planowanie kryzysowe i interwencja kryzysowa</p>
<p>Brak wiodących systemów przekonań i znaczeń.</p> <p>Brak ram zapewnających rodzinną spójność i nadających sens kryzysowej sytuacji.</p> <p>Brak wspólnych przekonań wspierających rodzinę, budujących jej tożsamość, optymizm oraz mobilizujących ją do wysiłku związanego z podejmowaniem strategii radzenia sobie.</p> <p>Brak dostępu do wspierającej społeczności i wartości</p>	<p>Poczucie izolacji, beznadziei, pesymizm.</p> <p>Brak wspólnej rodziny, misji i poczucia solidarności.</p> <p>Utrata poczucia koherencji, umiejętności nadawania znaczenia i sensu życia</p>	<p>Tworzenie rodzinnych narracji w celu zwiększenia spójności i nadania sensu doświadczeniu uwięzienia członka rodziny.</p> <p>Normalizacja i kontekstualizacja niekorzystnych doświadczeń.</p> <p>Podkreślanie mocnych stron, zasobów rodziny i jej celów na przyszłość.</p> <p>Przeformułowywanie negatywnych doświadczeń.</p> <p>Wsparanie duchowości w rodzinie</p>

Źródło: Begun i in., 2017, s. 115–116.

Parke i Clarke-Stewart (2003) zauważyli nieco zaskakującą tendencję rodzin do doświadczania ponownego spotkania po uwięzieniu jako bardziej stresującego niż sam okres inkarceracji. Stres reintegracyjny jest ważnym pojęciem, które odnosi się do rodzin osób powracających z zakładów karnych. Wszelkie założenia, że były skazany wraca do rodzinnego *status quo*, są błędne. Cały system zmienia się i adaptuje w czasie podczas jego nieobecności. Jednostka wraca do środowiska, które może być dramatycznie przeorganizowane – tak, jakby trafiła po raz pierwszy do nowej, nieznannej sobie rodziny. Wiele z nich doświadczyło skumulowanych czynników stresogennych, w tym m.in. braku zatrudnienia, złych warunków mieszkaniowych, ograniczeń finansowych, pogorszenia stanu zdrowia psychicznego, stygmatyzacji społecznej oraz wykluczenia (Barczykowska, 2008; Cieślukowska-Ryczko, 2023; Dzierżyńska-Breś, 2016; Tyler i Brockmann, 2017; Western i in., 2004). Rodzina musiała na te doświadczenia odpowiedzieć, wypracowując strategie radzenia sobie i jednocześnie przeorganizując swoją rzeczywistość. Mechanizmy te stają się integralną częścią systemu rodziny, a każdy z domowników przyjmuje odpowiednie role, np. żona więźnia, modyfikując swoje dotychczasowe funkcjonowanie.

W ramach procesu planowania powrotu istotne jest uważne przyjrzenie się temu, w jaki sposób członkowie rodziny przygotowani są do reintegracji. Autorzy podłużnego badania *Returning Home* zauważyli, że około 75% więźniów twierdzi, iż odnowienie relacji rodzinnych po zwolnieniu jest bardzo lub dość łatwe, a członkowie ich rodzin będą ich wspierać po powrocie (Visher i in., 2004). Wsparcie rodziny ma znaczenie i często jest dostępne, co nie oznacza, że jest łatwe dla któregośkolwiek z jej członków. Nie da się „zawiesić” partnerstwa czy rodzicielstwa w oczekiwaniu, że można łatwo je odebrać i wykonać w późniejszym terminie (Scharff-Smith, 2014). Osoby opuszczające zakłady karne mogą nie być odpowiednio przygotowane do pełnienia ról rodzinnych takich jak: opiekun, rodzic, żywiciel rodziny i partner w związku (Braman i Wood, 2003). Uznając wzajemność za naturalny element bycia w relacji, to wszystkie strony, czyli wszyscy członkowie rodziny, powinni być gotowi do ponownego zaangażowania się w ich uzupełniające się role.

Rodzicielstwo jest jedną z ról o szczególnym znaczeniu. Wielkie nadzieje upatruje się w programach przygotowujących osadzone matki lub ojców do skutecznego przyjmowania/wznawiania ról rodzicielskich. Nadal jednak istnieje niewiele systematycznie gromadzonych dowodów naukowych dotyczących najlepszych praktyk, które informują o tym, jak najlepiej oraz w jakich okolicznościach takie oddziaływania zorganizować, by osiągnąć zamierzone efekty (Strojko, 2017). W jednym z badań (Nurse, 2004) powracający ojcowie opisali wiele wyzwań, jakie towarzyszą ich ponownemu podjęciu roli ojca. Przede wszystkim mają one swój początek w trudnej i konfliktowej relacji z matką dzieci. W literaturze przed-

miotu partnerki skazanych otrzymały nazwę *gatekeeper* – strażnik bram. To one pełnią rolę moderatora kontaktu pomiędzy ojcem a dzieckiem. Im gorsza komunikacja i dysharmonia w parze, tym mniejsze szanse skazanego na utrzymanie więzi z potomstwem (Dzierżyńska-Breś, 2016).

Wiele z dzieci, których rodzice są uwikłani w system karny, doświadcza krótko- oraz długofalowych tego efektów. Te zgłaszane najszybciej to: poczucie wstydu, odrzucenie i wykluczenie przez rówieśników, utrata poczucia bezpieczeństwa, agresja, problemy wychowawcze czy szkolne. Efekty długofalowe rozciągają się od regresu dziecka w rozwoju, parentyfikacji, przyjęcia negatywnej postawy w stosunku do wymiaru sprawiedliwości, aż po wykolejenie społeczne, niedostosowanie czy uczestnictwo w grupach przestępczych (Dzierżyńska-Breś, 2016). Naukowcy zainteresowani tematem nie znaleźli tu prostej zależności przyczyna – skutek (Murray i Farrington, 2006). To, co dzieje się z potomstwem po uwięzieniu rodzica, jest splotem wielu czynników, wydarzeń i okoliczności. Przy stabilnym i czynnym udziale obojga rodziców w życiu dziecka wpływ negatywnych czynników związanych z inkarceracją ulega osłabieniu. Rodzicielskie zaangażowanie w życie dziecka jest jednym z najsilniejszych predyktorów jego emocjonalnych, psychologicznych i edukacyjnych osiągnięć (Craigie i in., 2018).

Stres readaptacyjny oraz wyzwania z nim związane mogą nadwyrężyć, osłabić czy wręcz przerwać relacje rodzicielskie (Geller, 2013). Czasami ojcowie po zwolnieniu z zakładu karnego są zmuszeni do renegocjowania swoich ról rodzicielskich w kontekście ich zdolności do zapewnienia wsparcia finansowego: „Jaki z Ciebie ojciec, jak nie umiesz zapewnić dzieciom dobrych warunków życia?”. W konsekwencji może to wpływać na tożsamość ojców, ich poczucie sprawczości i relacje z dziećmi. Ci z rodziców, którzy potrafią w procesie readaptacji uwspólnić wizję przyszłości dla swoich dzieci i współpracują w tym zakresie, nawet po rozpadzie związku utrzymują regularny kontakt z potomstwem (Western i in., 2004).

Utrzymanie zdrowych relacji romantycznych po zwolnieniu z zakładu karnego jest trudne (Comfort i in., 2018). Mimo to osoby, które mogą do takich relacji powrócić, odnoszą większe sukcesy w ponownym wejściu na rynek pracy (Lindquist i in., 2009). Nierzadko zdarza się, że po okresie nieobecności oczekuje się prawie natychmiast od powracających partnerów, że wniosą swój wkład finansowy w życie rodziny, zapewnią długo oczekiwane wsparcie emocjonalne oraz będą aktywnie brać udział w opiece nad dziećmi (Yocum i Nath, 2011). Jednocześnie osoby zwolnione z więzienia mogą w dużym stopniu polegać na rodzinie w zakresie wsparcia instrumentalnego i emocjonalnego (Visser i in., 2004). Niespełnione oczekiwania w relacjach wywołują napięcia i konflikty (Comfort i in., 2018), przyczyniają się do wysokiej liczby przypadków rodzinnej przemocy oraz separacji i rozwodów (Turney, 2015). Szczególnie niepokojące jest ryzyko przemocy ze

strony partnera. W swoich badaniach McKay (2016) oszacowała, że ryzyko bycia sprawcą przemocy w związku wśród populacji opuszczającej zakłady karne jest od pięciu do sześciu razy wyższe niż w populacji ogólnej.

PODSUMOWANIE

Truizmem jest stwierdzenie, że: „Każda osoba wysłana do zakładu karnego pozostawia za sobą sieć relacji rodzinnych” (Travis, 2005, s. 119). Pytanie, na które teoretycy i praktycy zajmujący się tym obszarem starają się odpowiedzieć, dotyczy sposobu, w jaki oddziaływania resocjalizacyjne i readaptacyjne mogą dotyczyć rodzin. Przygotowanie bliskich do ponownego bycia razem na wolności, umacnianie ich pozytywnych doświadczeń i zasobów nie rozpoczyna się w momencie, gdy skazany opuszcza mury więzienia. Działania te powinny być częścią procesu resocjalizacji oraz zaplanowanym elementem powrotu.

Kwestie reintegracji rodziny po zwolnieniu z więzienia są powiązane również z tym, jak wygląda jej sytuacja społeczna. Nie ma tu prostego rozwiązania. Nie jest tak, że kontakt z uwięzionym członkiem rodziny oraz jego powrót do domu jest zawsze dobrym rozwiązaniem. Brakuje strategii czy narzędzi, które pomogłyby ocenić, kiedy wskazane jest wsparcie skazanego w utrzymaniu kontaktu i więzi z rodziną, a kiedy nie. Wiedza na ten temat pomogłaby zaplanować, w jaki sposób pomóc rodzinom przygotować się na jeden z możliwych scenariuszy powrotu: reintegrację jednostki z systemem rodzinnym lub uniezależnienie się od niej.

Wreszcie, istnieją ważne implikacje dla przyszłych badań związanych z familiocentrycznym spojrzeniem na proces readaptacji. Niewiele wiadomo na temat tego, jak to doświadczenie może różnić się dla rodzin będących w innych momentach cyklu życia. Pobyt w zakładzie karnym, powrót do społeczności mogą przecinać się ze znaczącymi rodzinnymi przejściami czy wydarzeniami. Dzięki temu możliwe stałoby się zaplanowanie interwencji wspierających rodziny w tych kryzysach, aby budować i wspierać ich rezyliencję. Inne ważne zadanie to systematyczny przegląd literatury dotyczący skuteczności oraz efektów działań związanych z wizytami rodziny w zakładach karnych – jak wykorzystać ich potencjał i zminimalizować ryzyko. Nauka ma wiele do zaoferowania w zakresie budowania katalogu dobrych praktyk i skutecznych strategii pracy z rodziną.

Warto podkreślić, że choć readaptacja osób powracających z zakładów karnych jest ważnym i pożądanym celem, to jej główny ciężar spoczywa na samych rodzinach (w przeważającej mierze na ich członkiniach – kobietach). Koszty ponoszone przez żony, partnerki, matki więźniów to nie tylko koszty materialne, ale i emocjonalne, naruszające dobrostan oraz zdrowie psychiczne (Condry, 2007). Polityki, praktyki i strategie wdrażane w instytucjach penitencjarnych

pod hasłem „pracy z rodzinami” nie powinny traktować bliskich skazanego jako środka pośredniczącego w osiągnięciu efektów resocjalizacyjnych i readaptacyjnych. Oddziaływania wspierające rodziny muszą być wdrażane równolegle do tych procesów.

BIBLIOGRAFIA

- Ambrozik, W. (2007). Czynniki społecznej readaptacji byłych przestępców. W: B. Urban, J.M. Stanik (red.), *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna* (t. 2, s. 182–196). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ambrozik, W. (2016). *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę uspołecznienia systemu oddziaływań*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Arditti, J.A. (2003). Locked doors and glass walls: Family visiting at a local kail. *Journal of Loss and Trauma*, 8(2), 115–138. <https://doi.org/10.1080/15325020305864>
- Arditti, J.A. (2005). Families and incarceration: An ecological approach. *Families in Society. The Journal of Contemporary Social Services*, 86(2), 251–260. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.2460>
- Barczykowska, A. (2008). Sytuacja życiowa rodzin osób pozbawionych wolności. W: L. Golińska, B. Dudek (red.), *Rodzina i praca z perspektywy wyzwań i zagrożeń* (s. 341–352). Wydawnictwo UŁ.
- Barczykowska, A. (2015). (Nie)obecni – o roli rodziców w procesie resocjalizacji. *Studia Edukacyjne*, (35), 275–296. <https://doi.org/10.14746/se.2015.35.15>
- Barczykowska, A., Dzierżyńska-Breś, S., Muskała, M., (2015). *Systemy oddziaływań resocjalizacyjnych Anglii i Stanów Zjednoczonych Ameryki*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Begun, A.L., Hodge, A.I., Early, T.J. (2017). A Family systems perspective in prisoner reentry. W: S. Stojkovic, (red.). *Prisoners reentry. Critical issues and policy directions*, (s. 85–144). Palgrave Macmillan.
- Biel, K. (2018). Determinanty readaptacji społecznej w narracjach byłych skazanych z Centrum Integracji „Pro Domo” w Krakowie. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 21(1), 159–174. <https://doi.org/10.12775/SPI.2018.1.007>
- Bowen, M. (1974). Alcoholism as viewed through family systems theory and family psychotherapy. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 233(1), s. 115–122.
- Braman, D., Wood, J. (2003). From one generation to the next: How criminal sanctions are reshaping family life in urban America. W: J. Travis, M. Waul (red.), *Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children, families, and communities* (s. 157–188). Urban Institute.
- Chrzastowski, S. (2022). *Nie tylko schemat. Praktyka systemowej terapii rodzin*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Chrzastowski, S., de Barbaro, B. (2011). *Postmodernistyczne inspiracje w psychoterapii*. Wydawnictwo UJ.
- Chui, W.H. (2016). Incarceration and family stress as understood through the family process theory: Evidence from Hong Kong. *Frontiers in Psychology*, 7, 881. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00881>
- Cieślukowska-Ryczko, A. (2023). *Dorosłe dzieci więźniów. Analiza doświadczeń biograficznych*. Wydawnictwo UŁ.

- Clarke, L., Day, R.D., Godwin, H., Connolly, J., Hemmings, J., Van Leeson, T. (2005). Fathering behind bars in English prisons: Imprisoned fathers' identity and contact with their children. *Fathering A Journal of Theory Research and Practice about Men as Fathers*, 3(3), 221–241. <https://doi.org/10.3149/fth.0303.221>
- Comfort, M., Krieger, K.E., Landwehr, J., McKay, T., Lindquist, C.H., Feinberg, R., Kennedy, E. K., Bir, A. (2018). Partnerships after prison: Couple relationships during reentry. *Journal of Offender Rehabilitation*, 57(2), 188–205. <https://doi.org/10.1080/10509674.2018.1441208>
- Condry, R. (2007). *Families shamed. The consequences of crime for relatives of serious offenders*. Routledge.
- Condry, R., Minson, S. (2021). Conceptualizing the effects of imprisonment on families: Collateral consequences, secondary punishment, or symbiotic harms? *Theoretical Criminology*, 25(4), 540–558. <https://doi.org/10.1177/1362480619897078>
- Condry, R., Scharff-Smith, P. (2019). A holistic approach to prisoners' families – from arrest to release. W: M. Hutton, D. Moran (red.), *The Palgrave handbook of prison and the family* (s. 99–118). Palgrave. https://doi.org/10.1007/978-3-030-12744-2_6
- Craigie, T.A., Pratt, E., McDaniel, M. (2018). *Father reentry and child outcomes. Low-income working families initiative*. Urban Institute. https://www.urban.org/sites/default/files/publication/99370/father_reentry_and_children_outcomes_1.pdf
- de Barbaro, B. (red.). (1997). *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*. Collegium Medicum UJ.
- Dyer, J.W., Pleck, J.H., McBride, B.A. (2012). Imprisoned fathers and their family relationships: A 40-year review from a multi-theory view. *Journal of Family Theory and Review*, 4(1), 20–47. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2011.00111.x>
- Dzierżyńska-Breś, S. (2016). *Sytuacja społeczna rodzin osób pozbawionych wolności*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Fidelus, A. (2012). *Determinanty readaptacji społecznej skazanych*. Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Geller, A. (2013). Paternal incarceration and father–child contact in fragile families. *Journal of Marriage and the Family*, 75(5), 1288–1303. <https://doi.org/10.1111/jomf.12056>
- Goldberg, H., Goldberg, I. (2006). *Terapia rodzin*. Wydawnictwo UJ.
- Hairston, C.F., Rollin, J., Jo, H. (2004). *Family connections during imprisonment and prisoners' community reentry*. Jane Addams Center for Social Policy and Research.
- Jardine, C. (2017). Supporting families, promoting desistance? Exploring the impact of imprisonment on family relationships. W: E.L. Hart, E.F.J.C. van Ginneken (red.), *New perspectives on desistance: Theoretical and empirical developments* (s. 163–186). Palgrave Macmillan.
- Jarzębińska, A. (2020). Prisoners' alienation and lack of contact with relatives. *Paedagogia Christiana*, 45(1), 201–216. <https://doi.org/10.12775/PCh.2020.013>
- Jonson, C.L., Cullen, F.T. (2015). Prisoner reentry programs. *Crime and Justice*, 44(1), 517–575.
- Lindquist, C.H., Lattimore, P.K., Barrick, K., Visher, C.A. (2009). *Prisoner reentry experiences of adult females: Characteristics, service receipt, and outcomes of participants in the SVORI multi-site evaluation*. U.S. Department of Justice. <https://www.ojp.gov/library/publications/prisoner-reentry-experiences-adult-females-characteristics-service-receipt-and>
- Machel, H. (2014). Rodzina skazanego jako współuczestnik jego resocjalizacji penitencjarnej, readaptacji i reintegracji społecznej, *Resocjalizacja Polska*, 7, 45–57.
- Marek, L.I., D'Aniello, C. (2014). Reintegration stress and family mental health: Implications for therapists working with reintegrating military families. *Contemporary Family Therapy*, 36, 443–451. <https://doi.org/10.1007/s10591-014-9316-4>

- McKay, C.L. (2016). *Audio visual links from prison: prisoners' experiences of video technologies for accessing justice* [dysertacja doktorska]. The University of Sydney. <https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/15764>
- McMackin, R.A., Newman, E., Fogler, J.M., Keane, T.M. (2013). *Terapia traumy. Teoria i praktyka terapii opartej na dowodach* (tłum. S. Pikiel). Harmonia Universalis.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press.
- Murray, J., Farrington, D.P. (2006). Evidence-based programs for children of prisoners. *Criminology & Public Policy*, 5(4), 721–735. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9133.2006.00412.x>
- Muskała, M. (2017). Readaptacja społeczna w świetle koncepcji odstąpienia od przestępczości. W: A. Barczykowska, M. Muskała (red.). *Horyzonty pedagogiki resocjalizacyjnej. Księga Jubileuszowa Profesora Wiesława Ambrozika* (s. 445–454). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Naudeau, S. (2010). Children of incarcerated parents: Developmental trajectories among school-age children. W: Y.R. Harris, J.A. Graham, G.J. Oliver Carpenter (red.), *Children of incarcerated parents: Theoretical, developmental, and clinical issues* (s. 47–71). Springer Publishing.
- Nurse, A.M. (2004). Returning to strangers: Newly paroled young fathers and their children. W: M. Patillo, D. Weiman, B. Western (red.), *Imprisoning America: The social effects of mass incarceration* (s. 76–96). Russell Sage Foundation.
- Parke, R.D., Clarke-Stewart, K.A. (2003). The effects of parental incarceration on children: Perspectives, promises, and policies. W: J. Travis, M. Waul (red.). *Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children, families, and communities* (s. 189–232). Urban Institute.
- Petersilia, J. (2009). *When prisoners come home. Parole and prisoners reentry*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195160864.001.0001>
- Rothbaum, F., Rosen, K., Ujiie, T., Uchida, N. (2002). Family systems theory, attachment theory, and culture. *Family Process*, 41(3), 328–350. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2002.41305.x>
- Scharff-Smith, P. (2014). *When the innocent are punished: The children of imprisoned parents*. Palgrave Macmillan.
- Stojkovic, S. (red.). (2017). *Prisoner reentry: Critical issues and policy directions*. Palgrave Macmillan.
- Szczepanik, R. (2015). *Stawanie się recydywistą. Kariery instytucjonalne osób powracających do przestępczości*. Wydawnictwo UŁ.
- Szczepanik, R., Miszewski, K. (2016). Wpływ długoterminowego uwięzienia na rodziny więźniów – stan wiedzy i zaniedbane kierunki badań. *Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja*, 30, 53–95. <http://dx.doi.org/10.19203/psir.2016.030.03>
- Travis, J. (2005). *But they all come back. Facing the challenges of prisoner reentry*. The Urban Institute.
- Turney, K. (2015). Liminal men: Incarceration and relationship dissolution. *Social Problems*, 62(4), 499–528.
- Tyler, E.T., Brockmann, B. (2017). Returning home: Incarceration, reentry, stigma and the perpetuation of racial and socioeconomic health inequity. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 45(4), 545–557. <https://doi.org/10.1177/1073110517750595>
- Visher, C.A., La Vigne, N., Travis, J. (2004). *Returning home: Understanding the challenges of prisoner reentry. Maryland pilot study: Findings from Baltimore*. Urban Institute.
- Welch, M. (2013). *Corrections: A critical approach*. Routledge.

- Western, B., Lopoo, L.M., McLanahan, S. (2004). Incarceration and the bonds between parents in fragile families. W: M. Patillo, D. Weiman, B. Western (red.), *Imprisoning America: The social effects of mass incarceration* (s. 21–45). Russell Sage Foundation.
- White, J.M., Klein, D.M., Martin, T.F. (2014). *Family theories: An introduction* (wyd. 4). SAGE Publications.
- Yocum, A., Nath, S. (2011). Anticipating father reentry: A qualitative study of children's and mothers' experiences. *Journal of Offender Rehabilitation*, 50(5), 286–304.

Author: Sonia Dzierzyńska-Breś

Title: The re-adaptation process of convicts from the perspective of the system approach

Keywords: re-adaptation; family; incarceration; family system

Discipline: Pedagogy

Language: Polish

Document type: Article

Summary

For years, studies on the negative effects of incarceration have focused solely on the experiences of the prisoner's loved ones. However, these studies tend to describe the problem from the perspective of individual members, without considering the family as a whole. They pay attention to individuals, without analyzing the dynamic relationships among them or capturing the changing family context depending on the stage of the incarceration process or the family's life cycle. The aim of this article is to emphasize the systems approach perspective. Its assumptions are valuable and can aid in comprehending family functioning in this complex situation.